

5911 – ئىسلام ئەقىدىسى رىئاللىققا ئۇيغۇن پىرىنسىپتۇر ۋە ئۇنىڭغا ئالاقىدار مۇھىم كىتابلار توغرىسىدا

سۇئال

ئىسلام ئەقىدىسى نەزەرىيە پىرىنسىپىمۇ ياكى ئەمەلىي پىرىنسىپىمۇ؟ ئەقىدە بىلىملىرىنى ئۆگىنىدىغان كىتابلار قايسى؟، ھازىرقى دەۋردە ئەقىدىنى ئەمەلىيەتكە تەتبىقلاش قانداق مۇمكىن بولىدۇ؟، ئەقىدە ئۆگىنىشنىڭ يولى قايسى؟، ئىسلامدا بۇيرۇلغان مۇھىم ئىشلاردىن بىرنى قىلىپ يەنە بىرنى قىلمىسا يەنى نامازنى ئادا قىلىپ، زاكاتنى ئادا قىلمىسا ياكى چەكلەنگەن ھارام ئىشلارغا كۆز يۇمسا بۇ ئەقىدىدىكى كەمچىلىك ھېسابلىنمىدۇ؟، كۈنىمىزدىكى مۇسۇلمان ئۆزلىرىگە ئەقىدە تەلىم بېرىدىغان بىر يېتەكچىگە ئېھتىياجلىقمۇ؟.

ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشكەن ساھابىلارنىڭ پىرىنسىپىغا كۆرە توغرا ئەقىدە ئۆگىنىدىغان كىشىلەر ئۈچۈن ئەقىدە توغرىسىدىكى بەزى تەلىماتلارنى تارقىتىشىڭلارنى ئۈمىت قىلىمىز؟.

ئىخچام جاۋاب

ئىسلام ئەقىدىسى قۇرۇق پەلسەپە پىرىنسىپى ئەمەس، بەلكى رىئال ئەمەلىي پىرىنسىپتۇر، ئەمەل بولسا مۇشۇ ئەقىدىنىڭ ئاساسلىرىدىن بىر ئامىلدۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەھلى سۈننە ئالىملىرى ئىماننىڭ: سۆز ۋە ئەمەل ئىكەنلىكىگە ياكى تىل بىلەن ئىقرار قىلىش، دىل بىلەن ئېتىقاد قىلىش ۋە ئەمەلىي ھەرىكىتى بىلەن ئەمەل قىلىش ئىكەنلىكىگە بىرلىككە كەلگەن. توغرا ئەقىدىنى ئۆگىنىشنىڭ يوللىرى بولسا، توغرا ئەقىدىنى بىلىدىغان، ئۇنىڭ تەقەززاسى بويۇنچە ئەمەل قىلىدىغان ئالىملاردىن بىۋاسىتە تەلىم ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر، مانا بۇ ئىمكانىيىتى بولغان كىشى ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىق ۋە توغرا بولغان يولدۇر. بۇ توغرىدا تەپسىلىي جاۋاپتا بايان قىلىنىدىغان ئەقىدە كىتابلىرىغا قارالسۇن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھقا خاستۇر، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە قىيامەتكىچە ياخشىلىقتا ئۇلارغا ئەگەشكەنلەرگە ئاللاھنىڭ رەھمىتى، سالامى ۋە بەرىكىتى بولسۇن.

– ئىسلام ئەقىدىسى ئەمەلىي پىرىنسىپتۇر.

ئىسلام ئەقىدىسى قۇرۇق پەلسەپە پىرىنسىپى ئەمەس، بەلكى رىئاللىققا ئۇيغۇن ئەمەلىي پىرىنسىپتۇر، ئەمەل بولسا مۇشۇ ئەقىدىنىڭ

ئاساسلىرىدىن بىر ئاساستۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەھلى سۈننە ئالىملىرى ئىماننىڭ: سۆز ۋە ئەمەل ئىكەنلىكىگە ياكى تىل بىلەن ئىقرار قىلىش، دىل بىلەن ئېتىقاد قىلىش ۋە ئەمەلىي ھەرىكىتى بىلەن ئەمەل قىلىش ئىكەنلىكىگە ئىتتىپاققا كەلگەن.

ئاللاھ تائالانى رەببىم، ئىلاھىم دەپ ئىشەنگەن كىشى ناماز، روزا قاتارلىق ئەمەل-ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىش بىلەن ئاللاھقا ئىتائەت قىلىدۇ، ئىبادەت قىلىدۇ.

ئاخىرەت كۈنىگە ۋە ئۇ كۈندىكى ھېساب ۋە جازاغا ئىشەنگەن كىشىنى ئىمانى ئاللاھ تائالا بۇيرىغانى قىلىش ۋە چەكلىگەندىن يىراق بولۇشقا چاقىرىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ رەسۇلى دەپ ئىشەنگەن كىشىنى ئىمانى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشقا، سۈننىتىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە ۋە دىنىنى تارقىتىشقا چاقىرىدۇ.

ئىنسان ئېتىقاد قىلىدىغان بۇ پىرىنسىپلار ئىنساننى ئاغزاكى ۋە ئەمەلىي ئىش قىلىش، بۇنىڭغا تىرىشچانلىق قىلىشقا يېتەكلەيدۇ، ئىنساننىڭ دىلىدىكى ئىمانى زىيادە بولغانسېرى ئۇنىڭ تەسىرى ئىنساننىڭ ئەمەلىيىتىدە زىيادە ئىپادىلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «دىققەت قىلىڭلار! ئىنساننىڭ بەدىنىدە بىر چىشلەم گۆش بار، ئۇ ساغلام بولسا، بەدەن ساغلام بولىدۇ، ئۇ بۇزۇلسا بەدەننىڭ ھەممىسى بۇزۇلىدۇ، دىققەت قىلىڭلار! ئۇ بولسىمۇ قەلىپتىن ئىبارەتتۇر». [بۇخارى رىۋايىتى 52-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1599-ھەدىس].

ھەسەن بەسەرى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: “ئىمان دېگەن قۇرۇق ئارزۇ ۋە كۆرۈنۈش ئەمەس بەلكى ئىمان دېگەن قەلىپتە ئورناشقان ۋە ئەمەلىيىتى تەستىق قىلغان ئىشتۇر.”

شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: “قەلب ئۆزىدىكى ئىماندىن ۋە ئىلىم - ئەمەلدىن ئىبارەت قەلب ئەمەللىرىگە يارايدىغان بولسا، بەدەننىڭ ئاشكارا سۆز، ئەمەل ۋە مۇتلەق ئىمانغا يارايدىغان بولۇشىنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى لازىم تۇتىدۇ. خۇددى ھەدىس ئالىملىرى ئېيتقاندەك: ئىمان دېگەن سۆز ۋە ئەمەلدۇر، سۆز ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن بولىدۇ، ئەمەلمۇ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن بولىدۇ، ئاشكارىسى يۇشۇرۇنغا ئەگىشىدۇ ۋە ئۇنى لازىم تۇتىدۇ، ئىچكى تەرىپى يارايدىغان بولسا سىرتقى تەرىپىمۇ يارايدىغان بولىدۇ، ئىچكى تەرىپى بۇزۇلسا، سىرتقى تەرىپىمۇ بۇزۇلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ساھابىلاردىن بىرى ئويناپ-خىيالى ناماز ئادا قىلىۋاتقان كىشىگە قاراپ مۇنداق دېگەن: “ئەگەر بۇنىڭ قەلبىدە قورقۇش بولغان بولسا ئېدى، ئەلۋەتتە ئەزالىرىدىمۇ قورقۇش بولاتتى.” پەتىۋالار مەجمۇئەسى ” 7 - توم 187 - بەت].

• ئەقىدە توغرىسىدىكى پايدىلىق كىتابلار:

ئەقىدە توغرىسىدا مۇراجىئەت قىلىنىدىغان كىتابلار ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن ئىبارەتتۇر. كىتاب-سۈننەتكە ئىسىلغان كىشى ئۈچۈن نىجاتلىق، ساقلىنىش بولىدۇ، ئالىملار ساغلام-توغرا ئەقىدىنى بايان قىلىش ۋە تارقىتىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلگەن بولۇپ، بۇ توغرىدا ساناقسىز ئەسەرلەرنى يېزىپ قالدۇردى، بۇ كىتابلارنىڭ مەشھۇرلىرىدىن:

1- ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ئوغلى ئابدۇللاھنىڭ يازغان “ئەسسۈننە” ناملىق ئەسىرى.

2- ئىبنى خۇزەيمە يازغان “ئەتتەۋھىيد” ناملىق ئەسەر.

3- لالىكائى يازغان “ئەھلى سۈننە ئېتىقادىنىڭ ئاساسىنىڭ شەرھىسى” ناملىق ئەسەر.

4- سابۇنىينىڭ “سەلەپلەر ۋە ھەدىس ئەھلىنىڭ ئەقىدىسى” ناملىق ئەسىرى.

5- ئىبنى تەيمىيەنىڭ “ئەقىدەتۇل ۋاسىتىيە” ناملىق ئەسىرى.

6- ئىبنى ئەبىل ئىز ھەنەپىينىڭ “ئەقىدەتۇت تاھاۋىيە ۋە ئۇنىڭ شەرھىسى” ناملىق ئەسىرى.

7- ئىسپىرانىينىڭ “لەۋامئىل ئەنۋارىل بەھىيە” ناملىق ئەسىرى.

8- ھاپىز ھەكەمىينىڭ “مەئارىجىل قەبۇل” ناملىق ئەسىرى

9- شەيخ سالىھ پەۋزاننىڭ “توغرا ئىتىقادقا يېتەكلەش” ناملىق ئەسىرى. بۇ ئەڭ ئاخىرىدا يېزىلغان پايدىلىق چۈشىنىش ئاسان بولغان كىتاپتۇر.

10- شەيخ ئىبنى ئۇسەيمىننىڭ “ئىسلامنىڭ ئاساسلىرى” ناملىق ئەسىرى.

- توغرا ئەقىدىنى ئۈگىنىش.

ئەقىدىنى ئەمەلىيەتكە تەتبىقلاش بولسا، ئۇنى ئۈگىنىش ۋە نەشىر قىلىپ تارقىتىش ۋە ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىش، ئۇنىڭغا قارشى پىكىردىكىلەرگە ھېكمەت بىلەن ۋە گۈزەل ۋەز-نەسىھەتلەر ئارقىلىق رەت قايتۇرۇش بىلەن بولىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ساغلام ئەقىدە تارلىنىدۇ، ئۇنىڭ تەسىرى نامايەندە بولىدۇ، ئۇنىڭ سايسىدا ئىنسانلار نېمە تىلىنىدۇ.

توغرا ئەقىدىنى ئۈگىنىشنىڭ يوللىرى بولسا، توغرا ئەقىدىنى بىلىدىغان، ئۇنىڭ تەقەززاسى بويۇنچە ئەمەل قىلىدىغان ئالىملاردىن بىۋاسىتە تەلىم ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر. مانا بۇ ئىمكانىيىتى بولغان كىشى ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىق ۋە توغرا بولغان يولدۇر. ئەمما ئىلىم ئەھلىدىن يىراقتا بولغان كىشى ئۈچۈن ئالىملارنىڭ يازغان كىتابلىرى ۋە شەرھىلىرىگە مۇراجىئەت قىلىش، ئاۋازلىق دەرسلىرىنى

تىڭشاش، قىيىن بولغان ۋە چۈشەنەلمىگەن جايلارنى سوراڭىز ئارقىلىق بولىدۇ.

ئىنسان ئىسلام شەرىئەتلىرىنىڭ بەزىسىگە ئەمەل قىلىپ بەزىسىنى تەرك قىلسا، پەرز ئەمەللەرنىڭ بەزىسىنى ئادا قىلىپ، ھارام ئەمەللەرنىڭ بەزىسىنى قىلسا، بۇ، ئۇ ئىنساننىڭ ئىمانىنىڭ ناقىسى ئىكەنلىكى، ئىشەنچسىزلىكى ئاجىزلىقى، ئۆزىنىڭ رەببىگە ۋە دىنىغا بولغان سۆيگۈسىنىڭ مۇكەممەل ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ، بۇ شەكسىز ئەقىدىسىدىكى كەمچىللىكتۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئەھلى سۈننەت ئالىملىرى ئىماننىڭ: سۆز ۋە ئەمەل ئىكەنلىكىگە ياكى تىل بىلەن ئىقرار قىلىش، دىل بىلەن ئېتىقاد قىلىش ۋە ئەمەلىي ھەرىكىتى بىلەن ئەمەل قىلىش ئىكەنلىكىگە ۋە تائەت-ئىبادەت بىلەن زىيادە بولىدىغان، گۇناھ-مەسىيەت بىلەن كېمىدىغانلىقىغا ئىتتىپاققا كەلگەن. ئەقىدىدىكى كەمچىللىك ۋە ئاجىزلىق بەزى ۋاقىتتا ئىماننى پۈتۈنلەي يوق قىلىۋېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ كىشى ئىسلامدىن چىقىپ كەتكەن مۇرتەدكە ئايلنىدۇ، خۇددى بەزى نامازلارنى تەرك قىلغان كىشىگە ئوخشاش. بۇ ھەقتە تەپسىلى مەلۇمات ئۈچۈن 2182،- 5208 - نومۇرلۇق سوئاللارنىڭ جاۋابىغا قارالسۇن.

ئەمما پەرز قىلىنغان زاكاتنى تولۇق ئادا قىلمىغان ياكى ھارامدىن كۆز ئۆزۈمگەن دېگەندەك كۇپۇرلۇق دەرىجىسىگە يەتمىگەن گۇناھ-مەسىيەتلەر بىلەن ئىمان ناقىسى بولىدۇ.

مۇسۇلمانلار سەلەپ-سالھلار چۈشەنگەندەك قۇرئان-ھەدىس ئاساسىغا قۇرۇلغان ساپ، ساغلام ئەقىدىنى ئۆزلىرىگە يەنىمۇ روشەنلەشتۈرۈپ بېرىدىغان رەببىنى ئالىملارغا بەك ئېھتىياجلىق، ئۇنداق بولۇشى، جاھىللىق-نادانلىق ئەۋج ئالدى، بىدئەت-خۇراپاتلار ئەتراپقا تارىدى، ئازغۇن-پىكىر قاراشلار يامراپ كەتتى.

ھەر بىر مۇسۇلمانغا ۋاجىپ بولغان ئىش ئالدى بىلەن توغرا ئەقىدىنى ئۆگىنىش بىلەن ئۆزىنى ساپلاشتۇرۇپ، ساغلام ئەقىدىنى ئىشەنچلىك مەنبەلەردىن ئۆگىنىش، ئاندىن كىشىلەرنىڭ تەلىم ئېلىشى ئۈچۈن ئۇنى دەرسلىك قىلىش، نۇتۇق سۆزلەش، يېزىش، نەشر قىلىش، ژورناللاردا تارقىتىش ئارقىلىق دىننى بايان قىلىش ۋە يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت بولغان مۇھىم خىزمەتنى تۇرغۇزۇشتۇر. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ** تەرجىمىسى: «ئۆز ۋاقتىدا، ئاللاھ كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار) دىن كىتابىنى (يەنى كىتابتىكى ئاللاھنىڭ ئەھكاملىرىنى كىشىلەرگە چوقۇم بايان قىلىپ بېرىشكە ۋە يوشۇرما سىلىققا ئەھدە ئالدى». [سۈرە ئال ئىمران 187 - ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **وَلَنْتُكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ** تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئى قىلىدىغان بىر جامائە بولسۇن؛ ئەنە شۇلار مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر». [سۈرە ئال ئىمران 104 - ئايەت].

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ** تەرجىمىسى: «ئېيتقىنكى، بۇ مېنىڭ يولۇمدۇر، كىشىلەرنى ئاللاھقا دەۋەت قىلىمەن، مەن ۋە ماڭا ئەگەشكەنلەر روشەن دەلىلگە

ئاساسلىنىمىز. ئاللاھ پاكىتۇر، مەن مۇشرىكلاردىن ئەمەسمەن». [سۈرە يۈسۈپ 108 - ئايەت].

ھەممىدىن توغرىنى ئاللاھ تائالا ياخشى بىلگۈچىدۇر.